

1917 - De Bazel en de doorbraak in de Vijzelstraat

Deze prachtige tekening van Misset toont de Vijzelstraat vóór de grote doorbraak die de straat ingrijpend zou veranderen. Hij legde de straat vast op een wat miezerige dag in 1915 met natte straten die de stad juist zo mooi maken. De weerspiegelingen in het natte asfalt en het melancholische licht geven de straten een extra charme. Een paar jaar later zou dit beeld ingrijpend veranderen, want in 1914 had de Raad van Amsterdam de plannen van B&W voor het verbreden van de Vijzelstraat goedgekeurd. Al een jaar eerder was Misset daarvan op de hoogte gesteld, getuige de eerste aquarel van de bestaande situatie: Vijzelstraat, hoek Singel, waar nu het Carlton Hotel staat. Hij maakte in die periode vele aquarellen en legde daarmee het uiterlijk en de sfeer van de straat vast voor de komende generaties.

Nadat de Westelijke Verkeersdoorbraak, de Raadhuisstraat, succesvol was afgerond, hadden B&W van Amsterdam rond 1900 een volgende verkeersdoorbraak op de agenda gezet: de ontsluiting van de nieuwe woonwijk tussen Amstel en Boerenwetering, die we vandaag 'De Pijp' noemen. Besloten werd om de demping van de Reguliersgracht te onderzoeken, want dat zou tegen de laagst

- ▲ 1919 - Vijzelstraat 108-114, hoek Kerkstraat (H.J.M.Misset / KOG)
- ◀◀ 1915 - Herengracht (ZZ), hoek Vijzelstraat (H.J.M.Misset / SAA)
- ◀ 1913 - Singel, hoek Vijzelstraat, gezien vanaf het Muntplein. Hier staat nu het Carlton Hotel. (H.J.M.Misset / SAA)

- ▲ 1906 - Vijzelstraat (ZZ), hoek Herengracht (SAA)
- 1919 - De afbraak van dezelfde hoek in uitvoering (H.J.M.Misset / SAA)

denkbare kosten een brede uitvalsweg opleveren. Anders dan bij de Raadhuisstraat stak in 1900-1901 echter een storm van protest op, met het gevolg dat het plan werd teruggetrokken. Ook de al eerder geplande dempingen van de Leidsegracht en de Spiegelgracht werden door stormachtige reacties uit de bevolking en maatschappelijke instellingen voorkomen. Voor het eerst gaf de wens tot behoud van stedenschoon de doorslag, maar B&W konden zich niet veroorloven het plan in de ijskast te laten verdwijnen; er moest en zou een brede verkeersweg komen! Een veel kostbaarder project werd voorgesteld en uitgewerkt: de verbreding van de Vijzelstraat en op 15 mei 1907 werd dat plan door de Raad goedgekeurd. Oorspronkelijk was de Vijzelstraat een smalle straat die veel weg had van de radiaalstraten, de Haarlemmer-, Leidse-, Utrechtse- en Weesperstraat, een tamelijk smalle winkelstraat met een tramlijn. Er werd besloten slechts één

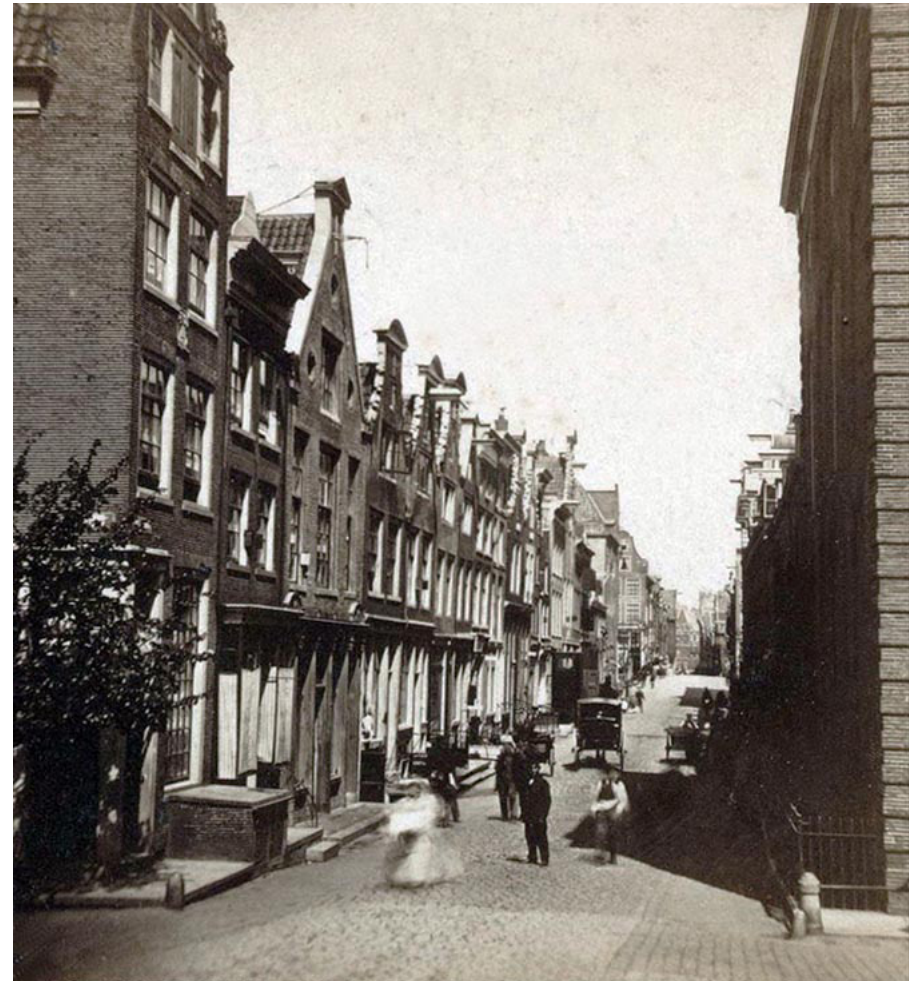

- ▲ 1910 - De Vijzelstraat was tussen Singel en Herengracht – deel van de Tweede Uitleg vanaf 1584 – aanmerkelijk smaller dan de rest van de straat in de Vierde Uitleg vanaf 1662 (SAA)
- 1870 - De Vijzelstraat tussen Prinsen- en Herengracht (SAA)

zijde van de straat af te breken, iets dat eerder bij de aanleg van de Damstraat (1868) en de Paleisstraat (1875) naar tevredenheid was verlopen. In totaal duurde de sloop van de Vijzelstraat van 1917 tot 1928.

De Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V. (NHM) werd in 1824 op initiatief van koning Willem I in Den Haag opgericht. De doelstelling was “bevordering van handel, scheepvaart, scheepsbouw,

visserij, landbouw en (het fabriekswezen)”, in voortzetting van wat tijdens de Franse overheersing van 1795 tot 1813 was ingezet. De bedoeling was dat het een impuls zou gaan geven aan de Nederlandse economie, want aan het begin van de negentiende eeuw, was de handel danig in het slop geraakt. Het hogere doel was volgens de koning dat de NHM zou fungeren als een “grote hefboom, strekkende tot opbeuring en aanmoediging van de nationale welvaart”. In de praktijk kwam het neer op expansie van de bestaande handel door het inwinnen van gegevens, het zoeken naar nieuwe afzetgebieden en financiering van industrie en scheepvaart. Door de verbonden-

heid met de Nederlandse regering speelde de NHM een belangrijke rol in het bevorderen van de handel tussen de Nederlanden en haar koloniën, met name Nederlands-Indië. In 1858 vond de NHM een onderkomen in Amsterdam, op de hoek van de Herengracht en de Nieuwe Spiegelstraat, precies in de chique Gouden Bocht, maar aan het begin van de

twintigste eeuw was dat pand inmiddels veel te klein geworden. Besloten werd daarom een nieuw hoofdkantoor op te richten en het oog viel op de Vijzelstraat die door de verbreding zou gaan uitgroeien tot een belangrijke verkeersader. De hele rij panden aan de westzijde van de straat tussen Herengracht en Keizersgracht moest sowieso verdwijnen. Op de tekening van Misset is alles wat aan de rechterkant staat, gesloopt. In de herfst van 1920 begon de bouw van het nieuwe hoofdkantoor. Het werd een ruim en imposant pand en de bouw was in 1926 klaar. Het was eigenlijk de bedoeling dat het gebouw binnen vier jaar klaar zou zijn, maar toen de kosten van materialen en de lonen in de bouwsector sterk daalden, werd de bouw met opzet vertraagd. De bouw kon zo ruim twee jaar

- ▲ 1923 - Het betonskelet kwam voor rekening van Van Gendt (SAA)
- ◀ 1906 - Misset legde eerder dit hoekpand Vijzelstraat-Kerkstraat vast (SAA)

langer duren zonder dat de oorspronkelijke begroting van 5,2 miljoen gulden werd overschreden. In 1923 bereikte het skelet van het hoofdkantoor in aanbouw het hoogste punt. Het gebouw was met 35 meter veel hoger geworden dan de voor de rest van de Vijzelstraat toegestane 21 meter. Veel Amsterdammers schrokken van die hoogte. Het gebouw bleek ver boven de oude grachtenpanden van de Gouden Bocht uit te steken. Het betonskelet van het gebouw – ontworpen door Van Gendt – is bekleed met klinkers, afgewisseld met stroken graniet. In de sokkel is syeniet verwerkt. De massiviteit van het gebouw wordt getemperd door een aantal verticale terugsprongen in de gevelwand. De Gemeenteraad had erop aangedron-

- ▲ 1926 - De nieuwbouw door de Nederlandsche Handel Maatschappij in gebruik genomen (© Jan van Dijk / SAA)
- 1926 - De Bazel steekt met zijn 35 meter hoogte ver boven de toegestane hoogte van 21 meter uit (SAA)

gen dat het karakter van winkelstraat, die de Vijzelstraat bij uitstek was, in stand gehouden zou worden en eiste dus opnieuw winkels in de verbrede straat. Dat stelde De Bazel onmiddellijk voor problemen, want de NHM peinsde er niet over om winkels in het gebouw op te nemen. Als oplossing werd er een aantal quasi etalageruiten in de lange gevel opgenomen zonder dat het ooit in de bedoeling lag daar iets van een detailhandel in toe te laten. De drukke gezellige winkelstraat van weleer behoorde definitief tot het verleden. Oorspronkelijk werd het gebouw 'De Spekkoeke' genoemd, naar de lekkernij met lichte en donkere lagen, maar tegenwoordig staat het bekend als 'De Bazel', naar architect Karel de Bazel, en biedt het onderdak aan het Stadsarchief Amsterdam. Het gebouw werd in 1991 op de rijksmonumentenlijst geplaatst.

